

Megvalósult utópia – az Off-Biennále kritikája

CSERNE KLÁRA
NOVEMBER 22., 17:20

Átmeneti érvényű bizonyíték született arra, hogy valóban lehetséges az állam ügyeivel való érintkezés nélkül értelmiségi életet élni.

Erre sokan vágnak jelenleg Budapesten, akik a több egymást követő politikai paradigmaváltás és a felettük átívelő konstans közéleti apátia hatásaira nem bírnak többé cselekvő módon reagálni.

Az Off-Biennále mindenki tudja, micsoda – már aki jár Budapesten. Kivéve talán azokat, akik bár látták a plakátokat, olvasták a hirdetőanyagokat, találkoztak a programokkal, de mégsem egészen biztosak benne, hogy mit is jelent ez az egész. Ez könnyen előfordulhat, hiszen egyértelműen nem egyformán szól mindenkihez e program.

“BIZONYÍTÉK, NEM ÍGÉRET. OFF CITYLIGHT A KÁLVIN TÉREN.HA LÁTSZ OFF-PLAKÁTOT, FOTÓZD LE, OSZD MEG!” FORRÁS: OFF-BIENNÁLE BUDAPEST

Egyáltalán, a legkevésbé sem magától értetődő, vagy nagy vonalakban sejthető, hogy mit jelent, sem az Off-Biennále, sem pedig a Gaudiopolis kifejezés. Az tudja, hogy mi az Off-Biennále, aki ezeket a szavakat érti, felismeri, helyesen értelmezi és még a használatára is feljogosítva érzi magát.

Busszal, metróval közlekedve nagy méretű, színes hirdetések sokasága hirdeti, hogy idén másodszor került megrendezésre ez a vidám, játékos, fontos, ünnepélyes *micsoda*.

FORRÁS: OFF-BIENNÁLE BUDAPEST

Igen fontos szűrő ez a címadási megoldás, melynek célja egy sajátos közönségréteg körberajzolása, a társadalom egyéb tagjaitól való elválasztása. Kikből is áll ez a közönség?

Azokból egyrészt, akik követik a kortárs művészet eseményeit önmagáért, pusztán érdeklődésből. Ők azok, akik tudják, hogy mit jelent az, hogy *biennále*.

Hogy az *off*-előtag, és ennek következményei kiket mozgatnak meg, már érdekesebb, ez ugyanis az állami fenntartású intézményektől való teljes elhatárolódást jelenti. Azaz csak kereskedelmi, alapítványi, magán és egyéb nem-adófizetői forrásokból fenntartott helyszíneken zajlanak az események. Ez az *off*-tehát: a bizonyos nem tetsző jelenségek *ellenében* meghatározott identitás jelzője.

Ez az elhatárolódási attitűd a napjaink állami vagyongazdálkodásával és parlamentáris politikájával elégedetlen választópolgárok egy számottevő csoportjának szimpatikus lehet, hiszen azt bizonyítja (időszakos spektakulum-jelleggel), hogy lehetséges az állam ügyeivel való érintkezés nélkül értelmiségi életet élni. Erre sokan vágnak jelenleg Budapesten, akik a több egymást követő politikai paradigmaváltás és a felettük átívelő konstans közéleti apátia hatásaira nem bírnak többé cselekvő módon reagálni.

A Gaudiopolis-jelenséget választották az Off-Biennále kurátorai a 2017-es, második rendezvényük témájául. Egy a vizuális művészetek világában kevésbé

ismert, de más körökben fontos előképként számon tartott, rövid ideig tartó, háború alatti, emberi és közösségi csodát. Fontos, ismeretterjesztő gesztus a művészeti alkotók összekapcsolása ezzel. Még nagyobb az alkotókon túli szélesebb közönségre gyakorolt hatás, akik a kiállításokat megnézik és így szereznek tudomást a Gaudiopolisról. Igen sok előnye származhat ugyanis abból a magyar társadalomnak – még ha annak csak a budapesti, kortárs művészeti kiállításokra járó rétegét vesszük is elő – ha tudomást szerez arról, hogy országunk történetében jelentős, elismert, érdekes közösségi hőstettek is zajlottak, melyekre okkal lehet büszke, és nézhet fel bármelyikőnk.

Gaudiopolis – ez a 2017-es Off-Biennále specifikációja. Nem mást jelent, mint: *az öröm városa*. Illetve egészen mást, valami ennél sokkal konkrétabb helyet jelent. Méghozzá egy a második világháború utolsó éveiben és utána rövid ideig, a Budakeszi út 46-48. szám alatt működő árva, elhagyott és kallódó gyerekek számára létrehozott ideiglenes otthont. Vezetője Sztehlo Gábor evangélikus lelkész volt, aki nem csak az otthon működéséért, de a fenntartás (étkezés, fűtés) forrásaiért és a lehetőségekhez mérten biztonságos helyszín megszerzéséért és megtartásáért is felelt. Számos nemzetközi, egyházi, illegális kommunista szervezet és csoport tagjainak és egyéb polgári kapcsolatok folyamatos segítségével működött. Emellett Sztehlo szervezte az otthon pedagógiai munkáját is, mert az életben maradáshoz szükséges alapvetéseken túl a nehezen kezelhető, magányos és traumatizált gyerekek társadalmi-közösségi nevelése, tanulása, együttműködésre tanítása is zajlott ebben az intézményben.

Hogyan történik meg tehát ez az ismeretterjesztés, átpozicionálás és társadalmi változtatás pontosan? Miképp kapcsolódik össze *technikailag* egy ilyen múltbéli intézmény a kortárs alkotói tevékenységekkel? Ez az összekapcsolás a kurátorok munkája, pontosabban az az innovációs tényező, mely felett ők, az egész biennálé-projekt szerzőiként rendelkeznek.

A KURÁTOROK SAJTÓTÁJÉKOZTATÓT TARTANAK FORRÁS: OFF-BIENNÁLE BUDAPEST

Szabadságukban áll a kurátoroknak, mint a *téma* meghatározóinak, eldönteni azt, hogy mi és hogyan illeszkedjen napjainkban a Gaudiopolis egykori *szelleméhez, mondanivalójához* és egykori, gyerekek által közösen írt alkotmányához.

Víziójukról a pályázati felhívásban olvashatunk többet:

Idézet a hivatalos pályázati felhívásból:

Gaudiopolis, mint valódi/megvalósult utópia megszűnt létezni [...] azért, mert a gyermekköztársaság alkotmánya céljukat így írja le: „társadalmi korlátokat megszüntetve, önálló, öntudatos, önismeretre és önbírálatra törekvő, gyakorlatilag ügyes, elméletileg képzett” embereket nevelni. [...]

Vajon tudunk-e mi is hasonlóképp kezdeményezően fellépni? Megvan-e a bátorságunk ahhoz, hogy erőnket és kreativitásunkat összegyűjtve mindennek ellenében együtt csináljunk valamit?

A projekt kulcsfogalmaként kirajzolódott a *megvalósult utópia*.

Hogy e szókapcsolat a lét és nemlét, múlt – jelen – jövő és a valóság – fikció tengelyeken hol helyezkedik el, utólag, a megvalósult és már lezajlott rendezvénysorozat felől nézve, igen bizonytalanná válik. A nyilvános fórumon arra a kérdésre, hogy miképp viszonyulnak a kurátorok az agresszióhoz, Somogyi

Hajnalka felelt először. Roppant határozottan közölte, hogy az agresszió minden formáját elítéli, saját belső kommunikációjukban is kerülni igyekeznek és a megvalósítandó projektek esetében is elhatárolódnak mindennemű agressziótól, hiszen az rossz, kártékony és kontraproduktív.

Érdemes visszagondolni arra, hogy maga a Gaudiopolis egy igencsak kegyetlen korban, a második világháború utolsó éveiben, illetve utána néhány évig működött. Az intézmény kialakításakor elsődleges szempont volt a bekerülő gyerekek verbális és fizikális agressziójának kezelése a közösség fennmaradása érdekében. Minden, amit Sztéhlo Gábor kitalált az súlyosan sérült és a mai szóhasználattal élve nehezen kezelhető, halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek körében történt, méghozzá azért, mert senki más nem törődött velük, nem volt otthonuk és nem voltak hozzátartozóik, akik gondoskodtak volna róluk. Így a sok “nehéz eset” egy fedél alá sodródott.

A pályázaton nyert, majd megvalósult kiállítások és egyéb rendezvények alkotói egytől egyig jól felépített, dokumentált művészeti praxissal rendelkeznek. Talán kissé ők is nehezen kezelhetőek, de összességében halmozottan hátrányos helyzetűnek biztosan nem mondhatóak.

A “megvalósult utópia” jól működő társadalmi struktúrákon belül, galériákban, vetített videókon, kibérelt ingatlanokban, fizetett szereplőkkel, tudományos szakértők segítségével mutatkozott be.

Az egyes helyszínek és azon belül a különféle kiállított képek, tárgyak és lezajlott közösségi és élő szereplős események egy nagyon is világos koncepcióból következő, mindenre kiterjedő, felismerhető stílust vonultattak fel: a barkácsolt, fabrikált, brikolázsolt, patchworkolt, buherált, véletlenszerű, ad-hoc elemekből, folyamatszerűen építkező tákolmányok sokasága szép kontrasztot mutatott az egész Off-biennálé jól-megcsinált arculatával és hivatalos, rendezett, szakszerű kommunikációjával.

művészek: Architecture Uncomfortable Workshop, Binele Hycan, Mikulán Dévid
kurátor: Székely Katalin közlelés: K. Horváth Zsolt

kutatás: Dobó Katalin, Gál Csaba, Gyureskó Enikő, Hegedűs Judit, Anna Mezanik, Mink András, K. Horváth Zsolt,
Székely Katalin, Szokolai Péter, Tari Őrs, Zádori Zsuzsa

helyszín: Centrális Galéria, Blinken OSA Archívum 1051 Budapest, Arany János u. 32.
időpont: 2017. szeptember 29. – október 29.

nyitva tartás: keddi-vasárnap 10:00 – 18:00
megnyitó: 2017. szeptember 29., péntek, 20:30

Gaudiopolis egyike volt azoknak a kisebb-nagyobb közösségeknek Magyarországon, amelyek egy új, jobb világot kezdtek építeni a romokon. A kiállítás bemutatja Gaudiopolis történetét, és mindazokat a kezdeményezéseket, amelyeket olyan egyének vagy csoportok lelkesedése, bátorsága és kitartása hívott életre, akik hittek egy jobb és igazságosabb társadalomban. A kiállítás korabeli dokumentumokon és kortárs műveken keresztül mutatja be a gyermekközösségek mindennapjait, a második világháborút követő koalíciós időszak kontextusában.

A Művészek Központja OSA Archívum és az OFF-Biennálé támogatásával megvalósuló kiállítás.

Támogatók:
gfkz
Az OFF-Biennálé 2017-es kiállításának egyik támogatója a Művészek Központja OSA Archívum és az OFF-Biennálé. Az egyetemes kultúra és a művészetek iránti elkötelezettségükkel támogatják a kulturális életet.

Partnerek: Székely Gábor Gyermek- és Ifjúságvédelmi Központ, Evángélius Országház, Off-Biennálé, Centrális Galéria, Blinken OSA Archívum, Magyar Tudományos Akadémia, Rapot Wolfenberg Gyermek- és Ifjúságvédelmi Központ.

MARVIN GAYE CHETWYND: VALAHOL EURÓPÁBAN VAN EGY ÁLLATKÖZÖNSÉG!, PERFORMANSZ, VASAS SZAKSZERVEZETI SZÖVETSÉG SZÉKHÁZA. FOTÓ: BALÁZS ZSOLT / OFF-BIENNÁLE BUDAPEST ARCHÍVUMA

Összességében tehát: fegyelmezett és határozott keretek között, erősen szerkesztett módon kiállított esetlegességek gyűjteménye volt ez. Erős ellentmondás feszül a kommunikáció formái és tartalma, a kiállítások témája és szerkezete között – és eképp kiderült, hogy a történelem és a jelen közt fennálló oksági és időrendi viszonyt nem lehet akárhogyan átvariálni.

Ha egy már megtörtént eseményt *utópiának* címkézünk utólag, úgy igen nehéz közelebb kerülni annak valós belső történéseihez és átéléssel, empátiával viseltetni iránta.

BE

IMPOSSIBILE, DEMAND THE REAL. AMATÁR. FOTÓ: CSÁNYI KRISZTINA / OFF-BIENNÁLE BUDAPEST ARCHÍVUMA

**Utópia az, ami olyan messze van, hogy el nem érhető.
Gaudiopolis létezett, majd megszűnt.**

Ami hozzá akar hasonlítani napjainkban, az nem az elérhetetlennel, annak modellezésével és megvitatásával, hanem a valósággal szükséges, hogy foglalkozzék. Az Off-biennále ezt meg is teszi, azonban egy olyan szűk közeg (a kortárs képzőművészeti szcéna) által érzékelhető valóság megváltoztatására törekszik, melyhez a tágabb közönségnek igen nehéz kapcsolódnia.

KOKESCH ÁDÁM SZOBRA. FOTÓ:
[HTTPS://WWW.INSTAGRAM.COM/ARTMAGAZIN.HU/](https://www.instagram.com/artmagazin.hu/)

Alkotónak vagy kurátornak lenni nem olyan, mint árva gyereknek vagy embermentőnek lenni.

Hogy mi lehet most olyan, ha egyszer nincs háború, nincsenek szem előtt az áldozatok és nincs kit megmenteni? – ez a kérdés előnyös, ha felmerül a Gaudiopolis-biennálé kapcsán. A választ azonban már nem föltétlenül az alkotás-kiállítás-kritikairás jól megszokott polgári keretein belül fogjuk megtalálni.

Ráadásul van háború, vannak áldozatok és szükséges őket megmenteni. Erről pedig nem Off-biennále fog szerveződni, hanem mindaz, ami nem adható be egy pályázaton, nincs hatékonysági mutatója és nemigen érdemes passzív közönségként *nézni*, majd írogatni róla.

**Erőss Nikolett, Kopeczky Róna, Kozma Eszter, Páldi Livia, Somogyi Hajnalka, Szalai Borbála, Székely Katalin: OFF-BIENNÁLE 2017 – Gaudiopolis
(2017. szeptember 29- november 5.)**

(Az Off-Biennále működtetője az Off-Biennále Egyesület, Székhelye: 1111 Budapest, Bercsényi utca 15. II.12b. Vezetője Somogyi Hajnalka.)